

EURÓPAI FIGYELŐ

Norvég irodalmi mozaik

KARIN FOSSUM

Az oszlop

Az apa öles léptei keményen koppannak a földön.

A tengeri szél hátraborzolja ritkás, szőke haját.

A fiú pipaszár lábait kapkodva bukácsol mögötte. Két számmal nagyobb szandál lötyög a lábán. Térde hegyes, piros nadrágja úgy lebeg körülötte, mintha szoknya volna.

Vemund. Az apa mondogatja, ízlelgeti a nevét, mint egy idegen gyümölcsöt, szája szegletéből ereszti ki a hangokat. A Vemund nem is férfinév, gondolja, túl lágy és törékeny, van benne valami kislányos. Vemund nem elég határozott! A gyerek sápadt és sovány, vonásai finomak. Nem olyan, mint egy igazi férfi. Sose tudja, hogy szóljon hozzá, nem tudja hova tenni ezt a körülötte tébláboló pici valakit, ezt a tétova, nyafogós és fázós kis embert. Azt mondja, hideg a víz, és nem akar fürödni. Ő bezzeg, ő, mindig előreszaladt.

– Nem látni azt a tengeren, hány fokos benne a víz.

Az apa ingerült. Bosszantja, hogy iskolás fia nem tud úszni. Meg sem akar tanulni.

– Hideg!

Vemund a fehértarajos, sötét hullámokat nézi. A tenger vize egy héttel Szent Iván előtt ólomszürke. Az idén még nem volt meleg.

A fiú tudja, hogy jéghideg a tenger, és nem igaz, hogy nem tud úszni. A víz tetején lebeg, halad is valamicskét, de a lába visszahúzza.

A karcsapások jól mennek, a lábmozgás is. A kettőt összehangolni azonban sehogyse sikerül.

Az apa megfordul. Rábámul.

– Ha belesel a tengerbe, megfulladsz. Hét nyolc tempo nem úzás. Tengerparton élünk, Vemund. Ne bízd el magad! Nem lakhatunk itt, ha nem tanulsz meg úszni. Igazság szerint hajózni se jöhetsz, világos, nem?

– Felveszem a mentőmellényt.

– Igen, igen. De meg kell végre tanulnod! Most a nyáron, vagy soha. Nem vacakolhatunk így éveket. Igyekezned kell, fiam!

Az apa megy tovább. A szikla tetejéről meredeken ereszkedik le az ösvény a part és a kikötő felé. Vemund

azt gondolja, ha beleesne a vízbe, úgy úszna, mint a hal. Mert akkor nem lenne más választása. Az úszóedzésen le tud állni a medencében. A medence alját mindig eléri. Elnehezül a lába és süllyedni kezd, a szája telemegy vízzel.

Hideg van. A fiú alig bírja követni az apját, aki hoszszukat lép, és ingerült.

Vemund a partot nézi, ahol sekélyebb és világosabb a tenger. Barátságos látvány, a sárga homokot követő sávban a színes, simára csiszolt kavicsok olyanok, mintha fehér, szürke, rózsaszín és tarka gyöngyszemek lennének. Látja a kikötő mólóját, fekete, nedves út a tenger és a szárazföld között. A móló végénél kezdődik a mélyvíz. Az apa azt mondta, három méter. Nem messze a parttól van egy nagy, csupasz kiálló szikla, oda szoktak átúszni a nagyok, mikor már melegebb a víz.

Négyszázötven méter. A felnőttek lemérték. A sziklát Rablónak hívják, elhajóztak odáig.

Az apa hirtelen megáll, hallgat, sziluettje úgy rajzolódik ki a halvány égbolt előtt, mint egy sötét szobor.

– Ha elúszol a Rablóig, és onnan vissza, jó úszó vagy. Nagyjából ezer méter. Ennyit előbb-utóbb meg kell tenni, hiszen tengerparton lakunk és hajóznak.

Az apa megfordul.

– Vedd le a nadrágot! A tenger felől fúj a szél. Jobb vizet hoz.

Vemund bemegy a vízbe. Bár a hideg nem éri váratlanul, mégis minden lépés új sokkot jelent. A tengerfenék puha, a bársonysima fővényen kagylóházak hevernek. A fiú felkavarja a homokot, a víz felcsap a térdéig, a combjáig, aztán a kék-fehér csíkos úszónadrágjáig. A homok után a kavicsos-kagylós sávon kell átgázolnia, hogy legalább a derekáig érjen a víz. Kicsivel a köldöke fölött.

– Állj meg, Vemund!

A fiú felemeli a karját, nem akarja a vízbe mártani a kezét. Az apa leül egy köre, onnan nézi, közben hadonászva magyaráz.

– Na látod! Nem is olyan rossz, ugye?

Vemund nem felel. Lábujjhegyre áll. Arra gondol, hogy nemsokára befejezik, és végre hazamehet.

– Akkor kezdjük. Nekifutásból ugrasz előre. Gyűrünk, Vemund!

Egy kicsit megremeg a térde. A víz a mellkasáig ér, a hullámok a karját verik, a lába zsibbad a hidegtől. A fiú

habozva veti magát előre, térdét maga alá húzva, kis kezével vadul csapkodja a levegőt, és mikor összecsap fölötte a víz, le kell állnia megint. Vacog a foga. Egy helyben toporog, és nem érti, miért nem sikerül neki. Mi az a titok, ami nem nyílhat meg előtte? Két keze, két lába van, mint mindenki másnak. Lehet, hogy ennek így kell lennie. Amúgy is hideg a víz, nem baj, ha a parton marad. Az apa a fejét csóválja. Bámulja a követ, összeszedi maradék jószándékát és ismét biztatni kezdi:

– Menni fog, Vemund. A lábak! Most lemerültél. Nemsokára jobb lesz a víz. Rugaszkodj el jobban! És lassabban tempózz, fiam, ne olyan gyorsan! És ne felejts el lélegezni! Teleszívod a tüdődet, és úgy lebegsz a vízen, mint egy luftballon, érted?

Vemund levegőt vesz, és ugrik. Félrehajtja a vizet, lábával rúg egyet, egy tempó, két tempó, három tempó – kifújja a levegőt, újból belélegez, sós vizet nyel, erősen köhög, de jár a keze, négy tempó, öt – elnehezül a lába, süllyedni kezd.

– A lábak, Vemund, a lábak! Nagyszerű! Rúgj egy nagyot, amelyet csak bírsz!

Vemund eltűnik a víz alatt, aztán felbukkan, csurog róla a jéghideg víz, a szemét dörzsöli és köpköd.

– Jól van, Vemund! Ugye, jobban megy?

Az apa a tizedik próbálkozás után elégedett. Sikerült kilenc tempó. De a lába nem mozgott jól, alig haladt előre. Az apa ügyetlenül megtörli a hátát és segít felvenni a nadrágot a vizes gatyára. Vemund reszket, vacog a foga, szája széle megkékül. Az apa homlokára mély ráncot szánt az aggodalom.

A fiú nem szereti látni.

– Gyere, kiülünk egy kicsit a mólóra!

Az apa látja, hogy didereg a fiú, ettől nyugtalan lesz.

Vemund habozva követi. Az apa a móló peremére ül és lelógatja a lábát.

– Ez az. Ül csak le! Nem esel le, itt ülök melletted. Na, gyere, fiam!

A fiú a fenekére huppan, aztán az apa mellé csúszik. Érti, hogy az apa gyengéden hátba veregeti.

– Emlékszel, mikor biciklizni tanultál? A kis piros biciklin?

Vemund bólint.

– Emlékszel, milyen nehezen ment?

– Igen. Vagyis nem. Három nap alatt megtanultam. Azt mondtad, hogy lassan hajtok. Most meg azt, hogy gyorsan úszom. A biciklizés könnyű. Úszni sokkal nehezebb.

– Á, dehogy! Tulajdonképpen csak le kell küzdeni az első félelmet. Érted, mire gondolok?

– Nem.

Az apa sóhajt.

– Nem számít, ha nem tudsz biciklizni. Voltaképpen nem fontos. De az úszás, fiam, más! Életfontosságú. Nézd csak a tengert!

Vemund megnézte.

– A tenger majdnem mindenütt mély. Több száz méter mély. Csak a partoknál sekély.

A fiú libabőrös és reszket.

– Minden nyáron sokan vízbefúlnak. Felnőttek és gyerekek. Mert nem tudnak úszni. Ijesztő, ugye?

– Azt hiszem, mindjárt kész az ebéd.

– Nem figyelsz?

– Figyelek.

– Ha beesnél itt a vízbe – az apa előrehajol és a sötét vizet bámulja –, megfulladnál. Három méter, Vemund!

– Nem túl mély. De te kétméteresben is megfulladnál. Még másfelesben is. Tudod, miért?

Vemund nem tudja, miért fulladna meg.

– Azért, mert egyegyven magas vagy.

Az apa egyre a vizet bámulja. Óvatosan a fiú vállára teszi a karját. Nem szólnak. A mólónál apró hullámokat vet a tenger.

Vemund vár. Valami nincs rendben. Szeretne felállni, de nem tud. Ha előrehajol, a vízbe esik. Az apa karja szorosán tartja, nem tud kicsúszni alóla. Nem menekülhet, amíg az apa karjával elzárja az egyetlen utat, és Vemund nem tud úszni, a víz jéghideg és mély, három méter mély.

Az apa egy távoli pontra mered a tengeren. Vemund a hullámokat kémleli, és meglát egy halvány, narancsszínű úszó foltot.

Vemund a szemét mereszti. Egy medúza. Felpuffad és egy helyben ringatózik a hullámokon. Vemund nem veszi le róla a szemét. Úgy érzi, hogy a vállára kulcsolt kar egyre nehezebb. Szándálba bújtatott lábujjai zsiBADNni kezdenek. Olyan, mintha összezsugorodna. Az apa tekintete távolodik. Formátlan, néma felhővé változik.

– Régen – mondja hirtelen – bedobták a gyerekeket a vízbe, egy kötéllel a derekukon. Aztán ki kellett evickélniük, ahogy tudtak. Kegyetlen dolog volt, de megtanultak úszni, még egy nyár sem telt bele. Az apa szomorúan mosolyog. Megint hallgatnak.

A medúza hevesen himbálózik, és néhány másodpercre eltűnik.

Vemund éppen akkor esik le a mólóról. A sovány kis test lassan, lágyan esik vízszintesen lefelé, a lábak összehúzva, a kezek ökölbe szorítva. Tétova csobbanással éri el a víz tetejét és lassan süllyed, szinte meglepődik, a teste sem érti igazán, a hasa a tenger fenekét éri, a jéges víztől megfájdul a halántéka. A fiú teste apró, olyan mint egy pici állat. A felpezsdülő habot egy hullám a felszínre mossa.

Eltelik egy villanásnyi idő, míg az apa észbe kap.

Hirtelen mozdulattal feláll, hogy körülnézzen, de nem lát semmit, aztán hatalmas csobbanással fejest ugrik a vízbe. Sokkolja a hideg víz, hidegebb, mint gondolta, a teste szinte megbénul, szinte nincs, az apa már csak a fekete vizet pásztázó fájós szempár, egy vékony fehér lábat keres, egy kicsi kezét, amely kiválik a sötét, zavaros vízből, de nem lát semmit, csak a saját kapálózó karját, amelynek már nincs emberi színe. Egy karcsapással a felszínre löki magát, világos, hogy a gyerek nem a tenger mélyén van, gondolja, hisz olyan könnyű, de mikor végre kint van a feje a vízből, nem lát semmit, a horizontot nézi, hallgatózik, de nem kiabál senki, egy pillanatra elkapja a pánik, aztán megint alámerül, a móló körül úszkál, a fekete, nyálkás oszlopokat látja, és valami feketeséget, ami a mélybe suhan. Azt gondolja, hogy itt kell lennie, itt esett le a móló pereméről, ebben az öbölben nincs áramlat, egy kisgyerek nem tűnhet így el, akkor sem, ha mély és nagy a tenger, és a gyerek nem tud úszni, itt a mólónál kell lennie, talán egy méternyire lehet az cölöptöktől, látnia kellene őt, hiszen olyan sápadt, de mindenütt ez a sok vacak hínár, zöldes-fekete tengeri füvek kuszasága, a nevüket sem tudja, félrehúz egy nyálkás, puha növényt, alánéz, Vemund olyan kicsi, nem foglal sok helyet, de nem lát semmit, elfogy a levegője, attól fél, elájul, ismét elrugaszkodik, a felszínre tör, mint egy torpedó, és nem hiszi el, hogy megtörtént, rossz álom az egész.

Tapossa a vizet, forgolódik körbe, céltalanul, keresi a szóke fejet, keresi a buborékokat, megint alámerül, rohannak a percek, nem indulhat segítségért, túl messze van, magának kell megtalálnia a fiát, Vemund ott van lent a hideg vízben, csak nem szabad abbahagyni, gondolja, közben elsötétül előtte a világ, kimarta a szemét a sós víz, már nem lát, vakon kapálózik, összezavarodik és már nem érzi a hideget és a vizet, csak szörnyű fáradtságot, mely megbénítja a karját és a lábát, ismét felúszik, áll a víz fölött van, riadtan levegő után kap. Nem találom! Ez nem lehet! A mólóhoz úszik, és megkapaszkodik egy cölöpben. Egyik karjával fogja az oszlopot, teste ernyedten lebeg.

Mindenütt csend van.

Nehéz rajta a ruha, mint az ólom. Lassan, botladozva lépked felfelé a meredek ösvényen, többször meg-

fordul, és a tengert nézi. Vissza akar menni, de nem látzik semmi, nincs miért. Gyökerekbe és kövekbe botlik, pedig a lába elé néz. Ha felemelné a fejét, meglátná a közeledő házat, a fekete fenyők közül előbukkanó hegyes háztetőt, a házat, ahová be kell mennie, talán nyitva van az ablak, és kinéz rajta az asszony, és messziről látja, amint egyedül közeledik, ezért az apa csendben lépdél, visszatartja a lélegzetét, mint egy éjjeli tolvaj, közben azt gondolja: Ez nem lehet!

De a lába egyre közelebb viszi, most meglátja a tetőt, aztán a konyhaablakot, a világos függönyt lengeti a szél, mint a vitorlát, gondtalan táncot jár, de bent sötét van, olyan az ajtó, mint egy barlang szája.

Az apa a lépcsőhöz ér. Ekkor egy meztelen vállat pillant meg az ablakban, hallja az asszony gyors lépteit, az kinyitja az ajtót, az apa lassan felemeli a fejét és elkapja az asszony tekintetét.

– Mi történik itt?

Az apa feje lehorgad, ruhája fagyos, háta mögül befúj a szél, és mikor meghallja az asszony hangját, összehúzza magát, az asszony parancsoló hangja kicsit megremeg.

– Mondd már! Te jó ég, csurom víz vagy!

– Nem tudom – motyogja az apa, és az ajtófélfához dől –, nem tudom pontosan, olyan gyorsan történt.

Aztán már csak nyöszörög, és mikor felnéz, az asszony szemében félelmet lát.

– De vigyázol a gyerekre! Hisz még olyan kicsi!

Az apa az ajtónak támasztja a fejét, látja, hogy az asszony nem érti. Becsukja a szemét, elernyed, a jövő sötét gomolyagba vész, nem vezet tovább út, ott ér véget, ahol most áll, nem lehet továbblépni.

Ekkor meglátja Vemundot. Kék tréningruhájában az anyja mögé bújik.

A gyerek haja vizes. Az anya megfordul és megsimogatja a fejét.

– Víz alatt úsztam, papa – mondja idegesen. – És nem láttalak sehol.

Az apa lépne, de megroggyan a térde. A nagydarab ember előredől, és Vemund rémülten nézi a hatalmas gránitoszlopot, ami derékba tört, a színét vesztett ikont. Az apa arca szürke, és furcsán tátog a szája.

– Beteg a papa?

Az anya megrázza a fejét és az ajkába harap.

Az apa előrezuhan. Álla hatalmasat koppan a padlón.

KARIN FOSSUM (1954) A költőnek induló Karin Fossum a kilencvenes évek elején két novelláskötet után megírta első detektívregényét (*Éva szeme*, 1995), amellyel hihetetlen népszerűsége tett szert és a norvég irodalom élvonalába került. Ma az ország egyik legolvasottabb írója. Detektívregényeit több rangos norvég, angol és amerikai irodalmi díjjal jutalmazták, tizenhat nyelvre lefordították.

Karin Fossum írásait gazdag költői nyelve és sötét thrillerbe átcsapó, hétköznapi emberekről szóló történetei jellemzik. Regényei állandó szereplője Konrad Sejer, a magányos, rokonszenves nyomozó, aki nemcsak a bűncselekményekről, hanem a norvég társadalomról is gyakran és határozottan vélekedik. Fossum novelláinak gyakori témája a kirekesztettség, a kívül álló emberek bizonyítási kényszere.